

רצתה להיות אשה אחרת, אבל אין דבר כזה

היכול סיפור על אשה להיות סיפור על לא־אם, ולא־בת־לאב, ולא־אשת־איש, כמו איש, ורק נראית אחרת? הניסיון להשיב על השאלה הזאת נותן לרומאן היפה של מיכל זמיר את הממד הטרגי שלו

מיכל זמיר. הכל קרקס והדרה ילום וניאל צ'צ'יק

והיא נשענת עליהם. בקצרה, השאלה על ה"גימפומניות" הופכת לשאלה כלכלית: אך אחיה לבר, בלי לפחד מעוני.

כאן אני מבקש לגעת בנקודה החמישית, הקשה ביותר, שאלה מגדרית מובהקת, אבל חכמה, המעניקה לספר את הממד הטרגי שלו. הסדרתיות המינית והניתוק הרגשי בין המספרת לעצמה, והניסיון החוזר להסתייג רגשות בסדרות ה"בגידה" והסקס, מקשים: האם יש סיפור של אשה? לא סיפור גברי של אשה - אם/וזנה/אחות/בת/רעייה/מאהבת. היכולה אשה להיות סיפור על לא־אם, ולא־בת־לאב, ולא־אשת־איש ולא רווקה ולא אל־מנה ולא שכולה ובעיקר לא "עקרה", אלא אשה שהיא כמו איש, (ורק) נראית אחרת? ובכן, חלק מהתיאוריות הגרטולוגיות הניחו שהנרטיב, מטבעו, הוא זכרי (למשל, אדיפ־לי), כלומר האשה באמת אינה יכולה לבטל את ה"הברל".

קל לתרגל את העניין הזה, למינת לבן של תלמידות מיגדר, הנאלצות ללמוד את השאלות המכריעות הללו, שעלו ביחד עם הפצעת הסובייקט הנשי. נסו רמות עליי־לה שאין בה שום גבר - נוכח או נעדר - רק נשים. לא תוכלו. לעומת זאת, דמו עלילה שאין בה אף אשה, אפילו לא כפנטסיה מיי־נית, תראה כמה קל. זה הכלל של הסיפור.

אפשרות שחורו אחת היא להניח למאבק הזה ולתת להתייבב הרוימניטי לנצח ולספר סיפורי גברים ונשים. רוב הסופרות נוקטות אפשרות כזאת, בין שיש אצלן "התרבות" ובין שאין. אפשרות אחרת היא ויתור על הספרות היפה והליכה ליער הדרוקומטרי (הבולטים בבימאים הדרוקומטריסטים אצלנו הם נשים). האפשרות השלישית היא הויתור על נרטיב. העצמי הגדול של שירת נשים, ביורת שלנו מעיד על תיחור הבחירה הזאת, יונה וולך היא המודל של פניית העורף לא־ריפלי, כלומר ל"הברל".

בספר של מיכל זמיר מתרחשת האפ־סרית הזאת בפרקים, בין קטעי העלילה, ברפים היפים ביותר שלה. איו היא כותבת מעין "מקהלה יוניות" של הטרגדיה הנשית, המסרבת להיות אשה, בין האב לבעל. היא מתארת נשים, בלי קשר לעלילה, הסבתא הירושלמית, האם. היא מקטלגת איהות שהיא זוכרת מחייה, מיני משפחות, מיני אינטימיות בחורו־שינה של הורי ילדים, כסבתאם ביקרה. הקטלוג הזה הוא שיא הספר. היא מתארת את האפשרויות שלא בחרה - כמסודרת נפלאה. מאחר שהיא מוותרת על נרטיב, מופיעה דמות האב (ההכרזית), בלי משים, ברמתו של המאבד המבוגר, הקבוע היחיד שלה.

גיבורת הרומאן היתה רוצה להיות אשה (=איש), אבל אין דבר כזה, ביטול ה"הברל". וכך היא נשארת לבדה מול המתווך שימ כור את ידיתה. הוא מתנצל על השלפון הנרגש בעניין גרושתו: "היינו בעל ואשה", הוא אומר. זה הקטע הבנאלי ברומאן, החוד כמה פעמים, כמין אפשרות מתחממת להיות מחוז גנוגעים של גבר בנאלי, פטוט. זה גם הגעגוע לנרטיב הפשוט על "האשה של". בויתור הזה מצוי היופי הנועז של המספרת.

תסום אחד למשנהו. וזאת הנקודה השלישית: ההתמודדות עם העבר של המספרת נעשית מתוך סירוב להצטרף לשיח ההתנכיינות של מי שחיו את ההילולה המינית התל־אביבית עד תחילת שנות השמונים, היא אומרת לעצמה ולקוראים: לא הייתי קורבן, בחורתי בחיים הללו, אין לי תלונה לאף אחד. והיא כותבת באירוניה על ההווה:

"כלו זיונים מן הארץ, הכל חגגו אירוסים וחתונות. נשים צעירות זקרו בגאווה קמיצתן, הראו למכניני עיניים כמה הן שוות. רעיונות התרוצצו באויר במבוכה. כל החושים נפרמו. אי אפשר היה להבין שום דבר. החלל נמלא מלים כמו 'התבינה מינית' ו'ניצול סמכות', ואונס התחפש לאינס, והכל בעיני המתבונן, נן, מלה כנגד מלה, דקדוקי עניות, ואפשר היה לחשוב שבאה גאולה לעולם... והנשים מטמעים שלהן מתפרות בצניעות ועוברות למדרכה לשכבה רחבה מאוד שהוריהם היו קרקס והדרה, וכבר אין נשים שנרצחות ואין נשים שחוטפות מכות".

הנקודה הרביעית היא הפחד מפני החיים ה"בוגרים". גיבורת הספר, שכתבה כבר ספר, אינה רוצה ילדים. זה חלק מהשערו־רייה (אשה שלא רוצה להיות אם), ואולם, בספר שב וכולה הפחד מפני העוני, פחד משותף לשכבה רחבה מאוד שהוריהם היו אמירים מהם. עינת יקיר, בספר שונה מאוד, מנלמת את החרדה באמצעי אם לפרנס את ילדיה. זמיר שוורת את הפחד - לא כקורבן, אלא כחלק מניסיון לברר את הוואי־אפש־רות להיות "אשה" - בתוך ההוראה החוזרת ככך שאינה יודעת לפרנס את עצמה. עריכה לשונית? שכתוב? פריכה? עיתונאות? אלה אינם מקצועות מפרנסים. שלוש בעליה של המספרת (הם שונים זה מזה וזוכים לא־פיונים יפים), משותפת להם היכולת לפרנס,

קאגו, היה משיב: הטרגי והקומי תלויים לגמרי בטיפול שהמחבר מעניק לחומרים, ואלה תמיד נייטרליים. סקס הוא בוודאי חומר מתמסר היטב לקומדיה. לאקאן אפיי לו הרחיק לכת וכתב שהתנגות בני אדם במגע המיני היא תמיד קומדיאנטית. ובכל זאת, זמיר לקחה את הפארסה שלה עד הקצה. מבחינתה אפשר לרבר על חיי המין השעורירייתיים של גיבורתה - משך ארבעה עשורים לערך, מאז היתה בת 14 - בהומר, באירוניה, בסרקום:

"כי בעניין הזה של 'האשה', כול אחד יש לו מה להגיד, אשה זה כמו שכול וכמו פוליטיקה, לכל נור יש דעה. ויש גם 'גוף האשה' ו'לימודי האשה' ו'מיניות האשה', שבגללם התעלפתי". יש כמובן עניינים עוד יותר אירוניים ואפילו מצחיקים, בעיקר זמירות הגברים, כרגעים אחרים, אף שגם אהרה יש במספרת למין הנכחד הזה. עד כאן הקומי כהכרעה בעיצוב ה"לא רציני" של ההומרים המועזים.

ואולם, הרגעים המכאיבים בספר הם אלה שבהם רומות המספרת על האופן שהחלה "את הכל". תלמידת כיתה ט', נוסעת בשני אוטובוסים, בתלבושת בית הספר שלה, עד ידיתה של מאהב מבוגר כדי להורייני והכל מתוך סקרנות. זה מצחיק? היא עצמה לא בטוחה.

אני לא מדבר כ"אב לנערה קטנה", או בעל עקמה מוראליסטית נתעבת, משותפת לשונאי סקס מורקנים ושונאות סקס מור־קנות, כדי להיאנח בצוואת "כמה נוראות היו השנים הון". אני מדבר כקורא הרומאן של זמיר, שהשתכנע כי משוה מת מתישהו במספרת והיא מקועשת לא לגלות להמה ואיך, אלא כמה. באמת אין לה טיפת תמלה עצמית, אחרי כל השנים שבהן פטעה ממכוי

סימנים של גבר זה, מאת מיכל זמיר, הוצאת כתר, 2012, 176 עמודים

סימנים של גבר זה" הוא אחד הרוי // מאנים המקצועיים ביותר שראו אור בעברית. השליטה של מיכל זמיר כטי כניקה הנרטיבית - עירוב זמנים, מעבר מזירת וזירות - מופתית. זו אחת התכונות של רומאן שקשה מאוד לבטט ואפילו לסכם. הרומאן מתחיל ממכירת הדירה, אחרי גירושי המספרת - סופרת מתחילה - מבעלה השלי־משום שגילה התכתבות מייל שלה עם מאהב מודמן. אז היא מספרת את חייה על פני שלושה בעלים, והרבה יותר מאהבים. גם אם נדמה שהספר "נס", זו מלאכת מחשבת של נרטיב ולשון עשירה הדרושה לנרטיב הולייני כזה. זו נקודה ראשונה. אני מנסה לרמות לעצמי מרצה שלימד אותי קורס בתורת הרומאן לפני ארבעים שנה - "אמה", "דיוקנה של גברית", "מלכוד" 22. הנושא המרכזי היה ארגון הזמרים לכרי עלילה, כך שהקורא יחבר לעצמו, כל העת, מה קדם למה, ואיך. אני מנסה לרמות לעצמי את המרצה, עכשיו כבר פרופסור אמריטוס, מעווה את פניו למקרא הספר הזה: היא לא נורמלית, היה אומר בנעימה שאני מסוגל לשחור עד היום. זה הנקודה השנייה. זה ספר פרובוטטיבי על חיים שעורירייתיים: סקס סדרתי, נישואים סדרתיים. תיאורים סררי־תיים של "בגידות", נישואים שלישיים. הסדרתיות מעוררת קלות דעת. המס־פרת עצמה קלת דעת. הסקס הוא עניין קל דעת, וכאלה הם הנישואים. כאן היה שואל המרצה של מה: האומנם אשני להפוך כל חומר נרטיבי לקומי? אלדר אולסון והמסודר והמבקר החשוב מאסכולת שי־

כי בעניין הזה של 'האשה', כל אחד יש לו מה להגיד, אשה זה כמו ספרות וכמו פוליטיקה, לכל נור יש דעה. ויש גם 'גוף האשה' ו'לימודי האשה' ו'מיניות האשה', שבגללם התעלפתי"